

Stopy osídlení z období neolitu a doby bronzové mezi Nivnicí a Uherským Brodem

*/ The settlement traces from Neolithic period and Bronze Age between
Nivnice and Uherský Brod*

*Jaroslav Bartík, Jakub Langr,
Hana Nohálová, Tomáš Chrástek,
Jiří Novotný*

Abstract:

A new archaeological site was discovered in 2016 in connection with the reconstruction of road No. II/490 linking the town of Uherský Brod to village of Nivnice. During a rescue archaeological excavation it was possible to examine a grain pit dating to the Bronze Age. The excavated object offered a small collection of archaeological material consisting of ceramics, daub, animal bone material, macro lithic stone industry and unfired clay matter. Newly discovered traces of settlement activities enrich, above all, our up to date knowledge of the structure and density of settlement, subsistence model and utilisation of abiotic resources at the Neolithic period and the Bronze Age in the region of Uherský Brod, and, in a wider context, also in the framework of the whole valley of the river Moravia. Intrusions contained in the filling of the object, as well as the results of surface prospecting, indicate that the locality was settled by the Linear Pottery Culture from the beginning of the Neolithic Age.

Keywords:

Moravia, Neolithic, Bronze Age, settlement, grain pit, rescue excavation

1. ÚVOD

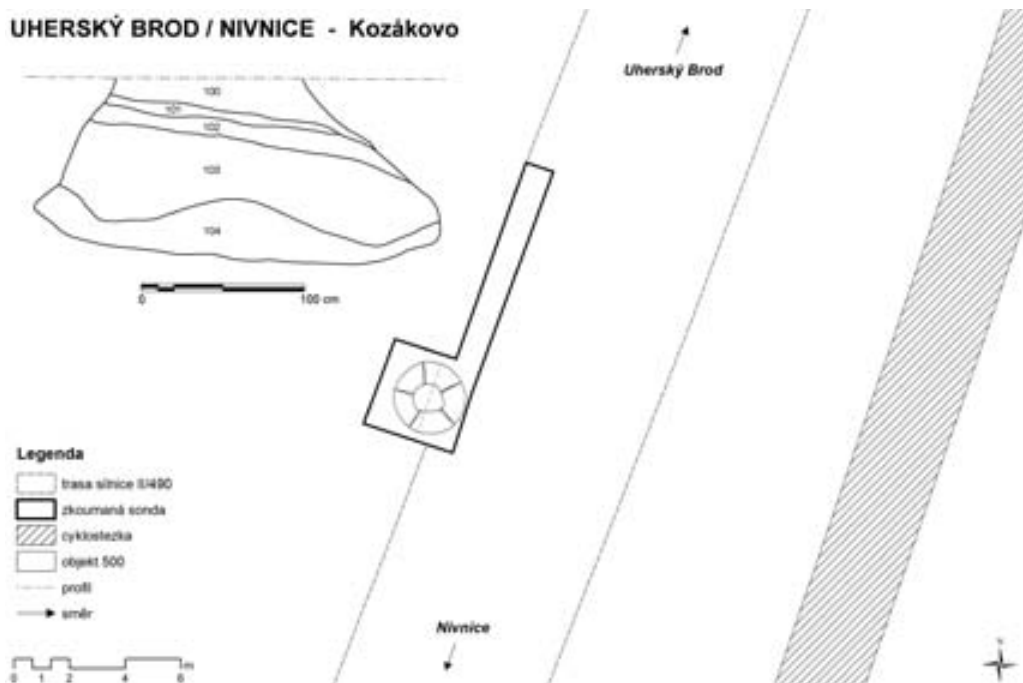
Doklady osídlení z období neolitu a posléze z doby bronzové představují v rámci povodí řeky Olšavy jedny z nejpočetnějších komponent v úseku celého pravěku (cf. PAVELČÍK 1982). V době bronzové se na výběžcích Bílých Karpat tyčila opevněná hradiska, z jejichž širšího zázemí známe pohřebiště, nálezy kovových depozit a také hustou síť nížinných sídlišť. Na stopu dalšího z nich se podařilo přijít na podzim roku 2016, kdy byl proveden menší záchranný archeologický výzkum v souvislosti s rekonstrukcí silnice č. II/490 spojující město Uherský Brod a obec Nivnici (obr. 1). Výzkum byl realizován především formou dohledů při mechanizovaném hloubení sond do tělesa vozovky. V jednom z podélných řezů o délce 10 m se podařilo objevit obrys pravidelně kruhového objektu. V jeho okolí byl řez rozšířen na čtvercovou sondu o rozměrech 3,5 × 3,5 m (obr. 2) a zjištěný zahloubený objekt byl postupně prozkoumán a zdokumentován. Vzhledem k tomu, že sondážní řezy se omezily pouze na vybrané úseky o nevelké ploše, nepodařilo se zachytit více archeologických objektů. Samotný výzkum byl doplněn ještě o povrchové sběry a prospekci pomocí detektoru kovů, jež byla zaměřena na prostor širšího okolí zkoumané jámy, a to po obou stranách rekonstruované silnice. Z výplně objektu pochází menší kolekce archeologického materiálu, jehož analýze a následnému zhodnocení je věnován předkládaný příspěvek. Nově objevené stopy sídlištních aktivit doplňují naše dosavadní poznání především o struktuře a hustotě osídlení, subsistenčním modelu a využívaných abiotických zdrojích v době bronzové na Uherskobrodsku a v širším kontextu také v rámci středního Pomoraví. Vítaným přínosem jsou v neposlední řadě rovněž náznaky osídlení z období staršího neolitu.

2. POLOHA A PŘÍRODNÍ ZÁZEMÍ

Dosud neznámá lokalita byla objevena cca 1,4 km jižně od Uherského Brodu na nevýrazné terénní elevaci, která se rozprostírá mezi areálem Slovákých strojů na severu a Nivnickým Dvorem na jihu (obr. 1). Rámcové GPS souřadnice můžeme vztáhnout ke koordinátám 48.998816° N; 17.645901° E; WGS 84. Středem zmíněné

Obr. 1: Uherský Brod/Nivnice – Kozákovo. Lokalizace zájmové polohy. |

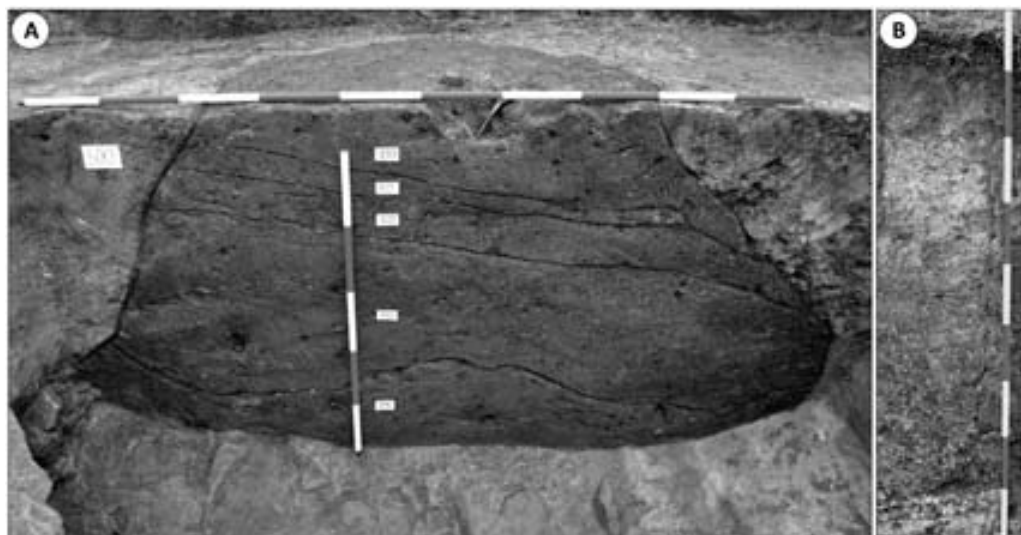

Obr. 2: Planigrafie a profil zkoumaného objektu. |

terénní vyvýšeniny prochází v ose S-J silnice, která zároveň tvoří katastrální hranici mezi Uherským Brodem a Nivnicí. Předpokládaný sídelní areál se tak pravděpodobně rozkládá na rozmezí obou uvedených katastrů. Po geografické stránce spadá okolí lokality do jižní výspy Uherskobrodské kotliny, jež je součástí tzv. Hlucké pahorkatiny. Samotná Uherskobrodská kotlina je strukturně litologicky podmíněná sníženina tvořená flyšovými horninami nivnického souvrství hluckého vývoje bělokarpatské jednotky a zlínského souvrství račanské jednotky. Výplň údolní nivy tvoří písčito-hlinité až písčité fluvialní sedimenty, místy fluvialní písčité štěrky. Reliéf zde má charakter široké údolní nivy s velmi plochým dnem (CZUDEK – IVAN 1992, 41; DEMEK eds. 1987; DEMEK – MACKOVČIN 2006 eds.). Z hlediska půdního pokryvu se na zdejší geologickém podloží utvořila arenická kambizem, respektive hnědozem, jež se ostrůvkovitě vyskytuje na terénních vyvýšeninách v širším okolí Uherského Brodu (KUNDRATA 1992, s. 35). Z místopisného hlediska je lokalita situována v polní trati „Kozákovo“. Terén zde utváří mírnou vyvýšeninu o nadmořské výšce 228 m, která pozvolna přechází v mírný svah uklánějící se směrem na JV k toku říčky Nivničky, jež protéká cca 750 m odsud (obr. 1). Nejbližší vodní zdroj představuje Mlýnský potok nacházející se přibližně 330 m SZ od zkoumané situace.

3. NÁLEZOVÁ SITUACE

Při dohledu jednoho ze sondážních řezů v tělese vozovky byl při její západní straně objeven obrys pravidelně kruhového objektu, který bylo možno po provedení exkavace jeho západní poloviny interpretovat jako obilnou jámu s trychtýřovitým respektive trapézovitým profilem a zaoblenými rohy (obr. 3: A). Průměr objektu v jeho hrdle činil 116 cm, jáma se poté výrazně rozevírala do stran, přičemž v místě maximálního rozšíření dosahovala šířka 252 cm. Objekt byl zahlouben 118 cm od úrovně podloží, které zde tvoří terciérní jíly s ojedinělými štěrko-kamenitými polohami. Báze objektu pak byla zapuštěna do žíly porcelanitu, což mělo za následek nepravidelnost tvaru dna (obr. 4).

Obr. 3: Fotografická dokumentace – A: stratigrafická situace ve výplni; B – stratigrafie nadložních vrstev. |

Obr. 4: Pohled na skalnaté dno obilní jámy po dokončení exkavace. |

Výplň jámy sestávala z pěti makroskopicky determinovatelných kontextů (k. 100–104). Jako první se uložila na dně šedohnědá jílovitá vrstva (k. 104) s ojedinělými uhlíky, ččkami přemístěného podloží a větším množstvím menších kamenů. Největší mocnosti dosahovala vrstva ve středu objektu, kde utvářela dobře patrný kužel, který pozvolna klesal k bočním stěnám. Na ni nasedalo mocné souvrství několika desítek drobných makroskopicky pozorovatelných mikro vrstviček (k. 103). Ve vrstvě se ve formě podélných pásů pravidelně střídaly různě mocné uloženiny, zpravidla světle šedohnědé a okrově hnědé barvy. Souvrství vykazuje zřetelný sklon SV-JZ s mírným prohnutím v centrální části. Obdobný sklon zásypu pak respektují všechny další výše uložené vrstvy (obr. 2, 3: A). Dále se ve svrchní části stratigrafie nacházely dva velmi strukturně i barevně blízké kontexty 100 a 102, tvořené vrstvami světle hnědošedé jílovité hlíny s ojediněle roztroušenými uhlíky, které vyklíňovala (rovněž v ose SV-JZ) tenká, nehomogenní okrově hnědá vrstva (k. 101). Na základě uvedené charakteristiky zásypu zde interpretujeme tři hlavní druhy depozičních procesů, na které měly vliv jak přirozené přírodní procesy, tak činnost člověka. Zatímco kuželovitě nahromaděný kontext 104 lze považovat za jednorázový či krátkodobý zásyp s vyšším podílem drobného archeologického materiálu pocházejícího pravděpodobně z okolí jámy, centrální část stratigrafie (k. 103) reprezentuje delší období, kdy byla jáma po zániku své primární funkce otevřená a sloužila k intencionálnímu ukládání sídlištního odpadu (cf. KADROW 1992; KUNA – NĚMCOVÁ et al. 2012, s. 30–34; GAŠPAR 2017, s. 51–52). V této době byla jáma také pravidelně při deštích zaplavována, o čemž svědčí dochované splachové mikro vrstvy (obr. 3: A). Svrchní část stratigrafie je naproti tomu tvořena třemi šikmo orientovanými vrstvami přes celý objekt, jež pravděpodobně geneticky souvisí s přirozenou sedimentací po ukončení zdejších lidských aktivit (k tomu KUNA – NĚMCOVÁ et al. 2012, s. 33–34).

Za bližší popis stojí také celková stratigrafie lokality. Nadloží objektu totiž tvoří v nejvyšším bodě až 180 cm mocný sled náplavových sedimentů (obr. 3: B). Ten je pak snížen v místě zkoumaného objektu jen asi na 50 cm, jelikož těleso vozovky je zapuštěno do popisované terénní elevace. S ohledem na tuto skutečnost je zřejmé, že sídelní areál je zakonzervován pod mocnou vrstvou sedimentů, které zabraňují v dostávání se archeologických nálezů na povrch vlivem orby a další zemědělské činnosti. Tomu odpovídají i výsledky provedených povrchových sběrů a detektorové prospekce. Po obou stranách rekonstruované silnice se podařilo získat jen několik málo ořelých fragmentů keramiky a jeden drobný bronzový slítek.

4. ARCHEOLOGICKÝ MATERIÁL

4. 1. Keramika

Z prozkoumaného sídlištního objektu byl získán soubor fragmentů keramických nádob o celkovém počtu 212 kusů. Keramické nálezy byly, po prvotním laboratorním ošetření, rozčleněny na jednotlivé skupiny dle tvarosloví a částí nádob (viz ŠABATOVÁ – VITULA 2002) a dále analyzovány z hlediska úpravy povrchu, charakteru výzdoby a velikosti fragmentu. Keramickou třídu se podařilo určit jen u několika málo exemplářů (tab. 1). Zastoupeny jsou amforovité nádoby, mísy, šálky, zásobnice a miniaturní nádoby. Pokud jde o fragmenty z mís a šálků, byla vytvořena pomocná třída mísa/šálek, neboť u mnohých zlomků jemnější keramiky nebylo možné určit přesný tvar. Z kategorie miniaturní nádoby byly ještě vyčleněny džbánky, eventuálně miniaturní amforovité nádoby, které se profilací odkazují na jejich větší tvarovou předlohu. Nejvíce byla v kolekci zastoupena kategorie neurčitelný tvar (tab. 1). Úprava keramického povrchu byla různorodá, o čemž svědčí rovnoměrné zastoupení všech jejích hlavních typů (tab. 2).

Většina keramického materiálu byla bez dekoru. U zdobeného materiálu se vyskytl ve větší míře vhloubený dekor, plastická výzdoba byla zastoupena jen několika málo jedinci. Vhloubený dekor se omezuje na převážně svislé, popř. vodorovné rýhy, rýžky či žlábký, které se vyskytovaly na hladkém i hrubším povrchu. Determinováno bylo 34 fragmentů se stopami rýhování a 21 prstovaných zlomků (žlábký). Z těchto zmíněných fragmentů by bylo možno jen asi třetinu označit za prokazatelnou výzdobu formou rýhování či prstování v pravém slova smyslu. Vzhledem ke značné fragmentárnosti materiálu bylo nesnadné určit přesné tvarosloví zdobených fragmentů. Zřejmě by se mohlo jednat o hrncovité či hrubší mísovité nádoby, popř. zásobnice. U jednoho jedince by se dalo, vzhledem k typickému charakteru hrdla a okraje, uvažovat o konkrétním tvaru – amforovité nádobě, popř. amforovité zásobnici (obr. 5: 10). Plastická výzdoba se projevila pouze v podobě prsovitých výčnělků – „pupíků“ (7 ks). Ty byly zjištěny na rozhraní hrdla a výduti u dvou fragmentů džbánek popřípadě miniaturních amforovitých nádobek s leštěným povrchem (obr. 5: 11, 18), u jedné amforovité nádoby či obecně na blíže neurčitelných výdutích (4 ks; obr. 5: 8, 9, 12–14). Jedna z těchto výdutí byla patrně opatřena dvojitým plastickým výčnělkem (horizontálně uloženým), z něhož se zachovala jen zhruba polovina. Posledně zmiňované kusy by snad mohly náležet menším hrncovitým nádobám, s jistotou to však, vzhledem k fragmentárnosti, nelze prokázat.

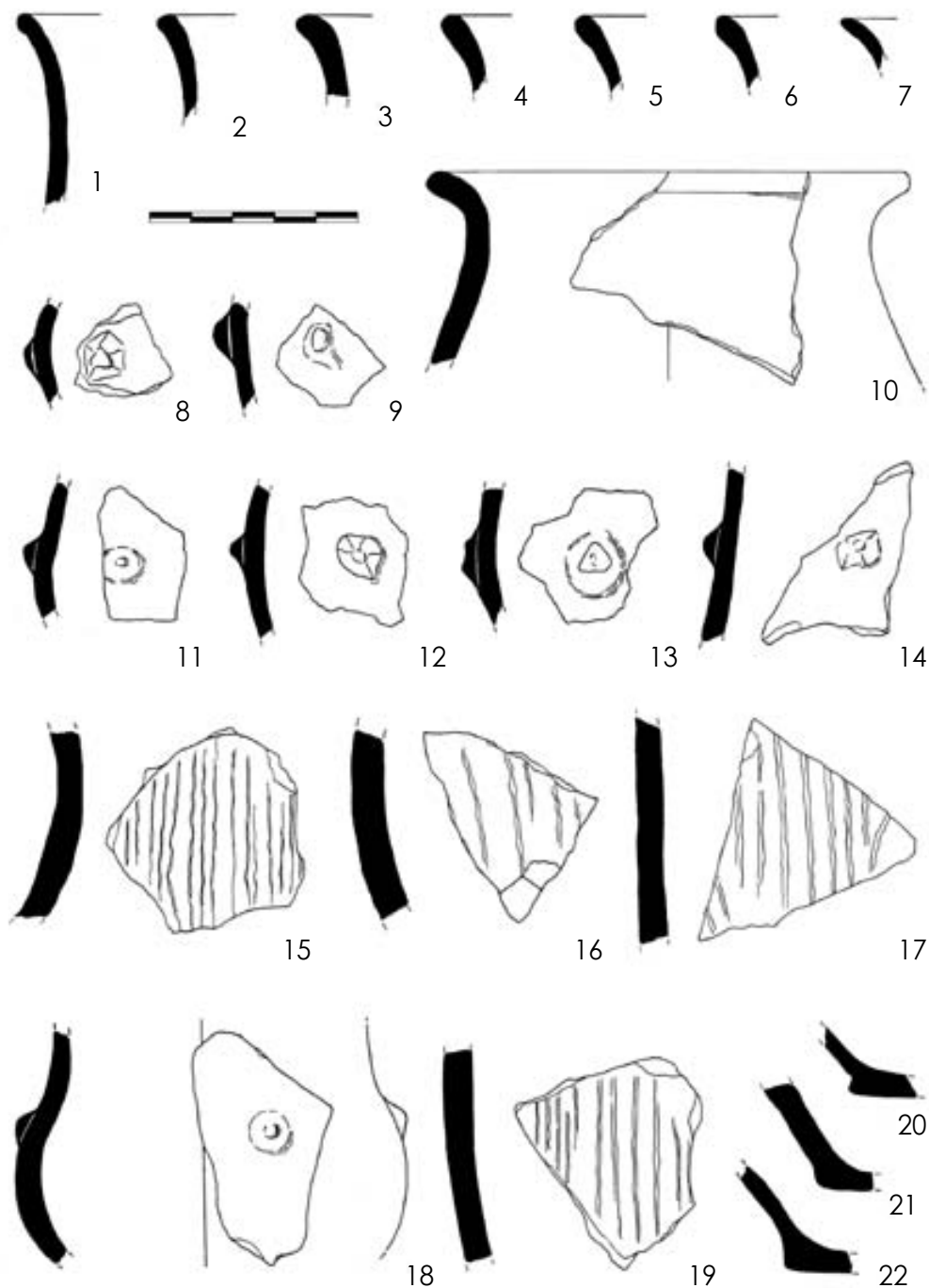
Jak bylo již výše naznačeno, celý soubor je značně fragmentarizovaný. Více jak

Tab. 1: Zastoupení keramických tvarů podle jednotlivých kontextů.

Keramický tvar	Partie nádoby	Kontexty					Σ
		100	101	102	103	104	
amforovitá nádoba	okraj s výduť	1	1	-	-	-	2
	výduf - zdobená	-	-	1	-	-	1
mísa (neurčený tvar)	okraj	-	-	-	-	1	1
	okraj	-	5	-	-	2	7
mísa/šálek	výduf - nezdobená	10	7	3	7	11	38
	dno s výduť	-	-	-	1	-	1
šálek (neurčený tvar)	okraj	-	-	1	-	-	1
	výduf - nezdobená	2	-	-	-	-	2
zásobnice	výduf s hrdlem - nezdobená	-	-	-	-	1	1
miniaturní nádobka	výduf - nezdobená	2	1	-	-	-	3
miniaturní amforovitá	profil bez okraje a dna - zdobený	-	-	-	1	-	1
nádobka/džbáněk	výduf - zdobená	-	1	-	-	-	1
	okraj	3	1	1	1	1	7
	hrdlo	-	-	-	2	-	2
	výduf - nezdobená	38	8	14	12	9	81
neurčený tvar	výduf - zdobená	33	4	4	6	9	56
	dno	2	-	-	-	2	4
	dno s výduť	3	-	-	3	-	6
	ucho	-	-	1	-	-	1
	Σ	94	28	25	33	36	216

Tab. 2: Úprava povrchu keramiky.

Keramický tvar	Úprava povrchu							Σ
	leštěný	jemně hlazený	hladký	prsto- vaný	rýho- vaný	jiný	drsny (hrubý)	
amforovitá nádoba	-	-	2	-	1	-	-	3
mísa	-	1	-	-	-	-	-	1
mísa/šálek	17	17	10	-	-	2	-	46
šálek	2	1	-	-	-	-	-	3
zásobnice	-	-	1	-	-	-	-	1
miniaturní amforovitá nádobka/ džbáněk	2	-	-	-	-	-	-	2
miniaturní nádobka	1	-	-	-	-	1	-	2
neurčitý tvar	16	19	28	21	33	1	36	154
Σ	38	38	41	21	34	4	36	212

Obr. 5: Výběr keramického materiálu. |

polovinu kolekce tvoří zlomky z kategorií 2 a 3¹, tedy fragmenty do velikosti plochy 6 cm². Dále je tendence zastoupení jednotlivých kategorií sestupná, přičemž největší kus keramiky nepřesáhl délku strany 8 cm. Silná fragmentarizace svědčí o tom, že do objektu se dostával již archeologický materiál ve formě sekundárního odpadu silně postiženého transformačními procesy (cf. NEUSTUPNÝ 2007, s. 51–53, 66).

Pokud jde o dataci keramického souboru, jeví se vzhledem k jeho nevýraznosti a silné míře fragmentarizace jako značně komplikovaná. Z chronologicky citlivějších prvků lze pozorovat pouze přítomnost prsovitých pupíků na rozhraní hrdla a výduti amforovitě nádobky či subtilnějšího džbánu a relativně četný výskyt vhloubeného dekoru v podobě rýh a žlábků.

Pokud jde o zmíněné výčnělky, je nutné zdůraznit, že se objevují už ve starší době bronzové (ŘÍHOVSKÝ 1982a, 19). Charakteristické jsou například pro hrncovité tvary věteřovské skupiny (STUCHLÍKOVÁ 1984, 68), známe je mimo jiné i z nedaleké výšinné lokality Bánov – Hrad (CHMELA 2009, 127–128). Oblíbeným výzdobným prvkem se stávají posléze až v mladším stupni mohylové kultury, kde se váží zejména na džbány (ŠABATOVÁ 2006, s. 105; 2007, s. 174). Setkat se s nimi můžeme ale i na hrncovitých tvarech (ŠABATOVÁ 2006, s. 119, obr. 1: 26). Později se tento plastický dekor začal na vybraných keramických tvarech objevovat opět až na samém konci pozdní doby bronzové a v době halštatské (Ha B3–Ha C1). V tomto přelomovém období lze obecně sledovat úbytek dekoru na nádobách, z výzdobných motivů se uplatňuje rastrovaná páska. Zvyšuje se výskyt amforovitých zásobnic, hrnce („látky“) ztrácí ucha, místo nich se objevuje právě prsovitý výčnělek, u šálků (koflíků) se objevuje ostře hraněné hrdlo (VOKOLEK 2008a, s. 157, 159, obr. 89: 21, 24; s. 116–118). Plastické výčnělky vyskytující se u miniaturních amforovitých nádobek (popř. amforovitých tvarů) na rozhraní hrdla a výduti mají svou „větší“ předlohu u amforovitých zásobnic. Tyto zásobnice jsou charakteristické pro halštatské období. Zejména na sídlišťích se objevují tvary s široce rozevřeným okrajem, prsovitými výčnělky na rozhraní hrdla a těla a jazykovitými výčnělky na spodních výdutích (VOKOLEK 2008b, s. 87–88, obr. 47:1–6). Jazykovité výčnělky však v popisované kolekci absentují.

Jedním z mála dalších chronologicky ukotvitelných znaků na keramice ze studovaného souboru je uplatnění výzdoby v podobě svislého žlábkování či prstování. Tento druh dekoru na povrchu keramických nádob známe opět z hrncovitých nádob věteřovské skupiny ze závěru starší doby bronzové (STUCHLÍKOVÁ 1984, s. 68). Dále se uvedený prvek začal výrazněji projevovat od mladšího stupně středodunajské mohylové kultury a vrcholu výskytu se mu dostalo v následné starší fázi kultury popelnicových polí. Setkat se s ním můžeme ještě i v pozdní době bronzové, ale ve výrazně menší míře (ŘÍHOVSKÝ 1982a; ŠTROF 1993, s. 324; ŠABATOVÁ 2006, s. 102). Z hlediska druhu nádob se pak váže zejména na okřiny, mísy a „hrubší“ amforovitě či hrncovitě tvary, jak dokládají i některé příklady z okolních mladobronzových lokalit na moravsko-slovenském pomezí (např. PARMA 2006, s. 281–283; KUJOVSKÝ 2004, 362 ad.).

Ke konečné dataci keramického souboru se lze vyjádřit pouze s určitou mírou pravděpodobnosti. Na základě předběžných hodnocení byla lokalita kladena do závěrečné fáze slezského stupně kultury lužických popelnicových polí (Ha B3 až Ha C1; BARTÍK – LANGR – CHRÁSTEK 2017, s. 213). Při dalším podrobnějším studiu materiálu však byla zohledněna absence charakteristické ryté výzdoby běžné u materiálu

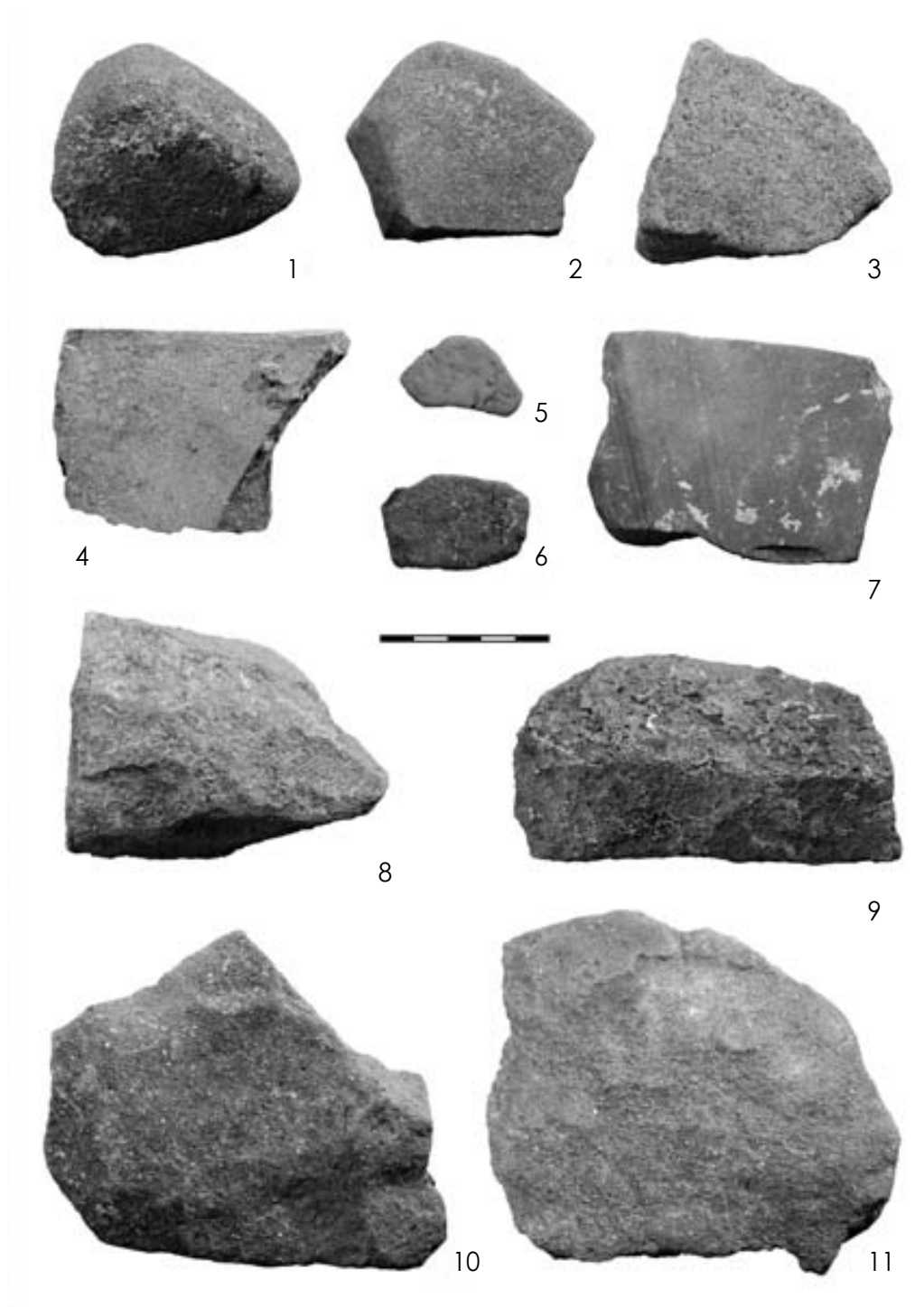
slezské fáze KLPP a především výrazně širší výskyt plastických prsovitých výčnělků a dekoru v podobě prstování a žlábkování. Tyto skutečnosti dovolují další alternativu datování do období vývoje věteřovské skupiny popřípadě do přelomu střední a mladší doby bronzové (BC/BD – HA1). Definitivně by ho však upřesnilo pouze radio-karbonové datování či získání dalšího a chronologicky signifikantnějšího materiálu z předmětné lokality.

4. 2. Kameny a kamenná industrie

Výplň zkoumané zásobní jámy, sloužící původně zřejmě jako silo na obilí, obsahovala také relativně početnou kolekci ostatní makrolitické kamenné industrie (36 ks; tab. 3). Po typologické stránce jsou nejpočetněji zastoupeny kamenné ruční mlýnky a jejich zlomky (obr. 6). Poměrově výrazně převládají horní kameny (běhouny; 12 ks) nad spodními kameny (ležáky; 5 ks). K horním kamenům ručních mlýnků pak musíme připočíst ještě 4 nálezy valounových či bochníkovitých drtičů (obr. 6: 1). U některých běhounů byla doložena záměrně vytvarovaná úchopová část (obr. 6: 8). Zbylou část souboru tvoří blíže neurčitelné fragmenty ručních mlýnků, včetně několika ústěpů z jejich výroby či záměrné destrukce, a to jak s pozůstatky pracovních ploch, tak bez nich. Surovinou všech ručních mlýnků jsou lokální pískovce, u kterých byly vydělovány ještě kategorie: jemnozrný (9 ks), středně zrnitý (19 ks) a v případě charakteristicky načervenalého zbarvení železitý pískovec (6 ks). Až na výjimky se u všech pískovcových artefaktů projevila charakteristicky nízká hodnota magnetické susceptibility (tab. 3). Typologické spektrum doplňují ještě 2 drobná plochá hladítka (obr. 6: 5, 6) zhotovená z prachovce/jílovce a silicifikovaného pískovce. Drtiče byly zhotoveny rovněž převážně z pískovců, pouze u jednoho z exemplářů byla použita surovina determinována jako trachyandezit. Zdroje této horniny se nacházejí v jihovýchodní části katastru sousední obce Bánov (6,5 km JV). Ve třech případech lze na povrchu znotérek pozorovat stopy po přepálení vlivem působení ohně. Z pohledu distribuce ostatní makrolitické kamenné industrie ve výplni objektu lze konstatovat její výskyt v rámci všech zdokumentovaných vrstev. Nelze si však nepovšimnout jejího nápadně vyššího zastoupení ve spodních vrstvách stratigrafie, což by mohlo do jisté míry souviset s již výše naznačenými depozičními procesy formujícími charakter výplně studovaného objektu. Kromě samotných artefaktů se podařilo z objektu vyzvednout také 61 ks kamenů různé velikosti a tvaru, jež pocházejí zejména z místního podloží a okolních štěrků. Tyto kameny lze považovat za antropogenní či přírodní manuporty, které se dostaly do objektu po zániku jeho primární funkce.

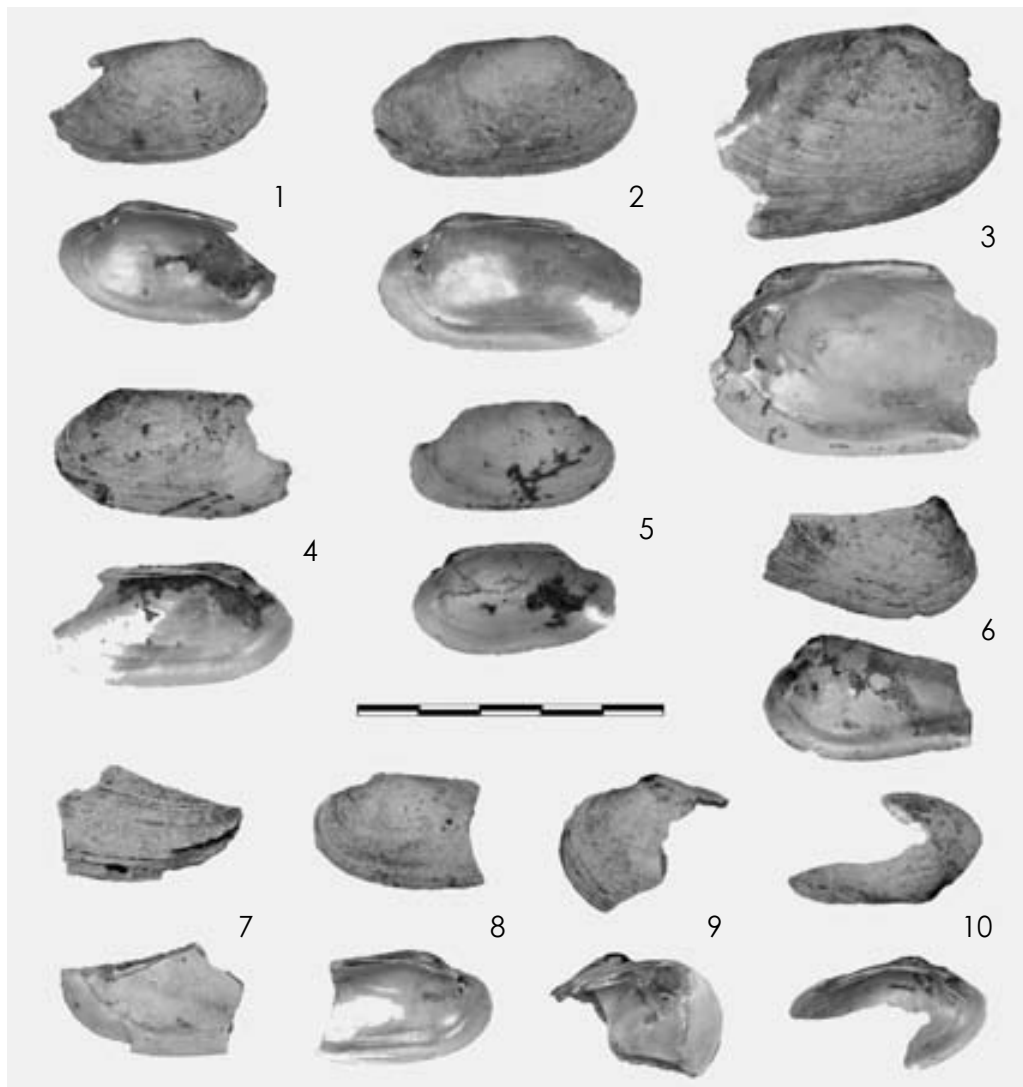
4. 3. Archeozoologický materiál

Nedílnou součástí sídlištního odpadu deponovaného v zaniklých pravěkých objektech je bezesporu i zvířecí osteologický materiál, jehož analýza nám přibližuje spektrum chovaných či lovených zvířat a také doplňuje naše poznatky o jídelníčku tehdejší populace, respektive o subsistenčním modelu té doby. Z výplně předmětného objektu pochází soubor 57 kusů kostí rozložených ve všech determinovaných vrstvách (kontext 100 – 39 ks, 101 – 6 ks, 103 – 1 ks, 104 – 11 ks). Nejvíce osteologického materiálu se však nacházelo ve svrchní části výplně. Z hlediska zjištěných druhů se podařilo doložit pouze kosti domácích savců (tab. 4): tura (*Bos taurus*), ovce/kozy (*Ovis aries/Capra hircus*), prasete (*Sus domestica*) a koně (*Equus caballus*).

Obr. 6: Výběr ostatní makrolitické kamenné industrie. |

Antropogenní zásahy na kostech (řezání, stopy působení ohně), zlomkovitost a celkový charakter souboru ukazují, že jde o kuchyňský a řeznický odpad, ve kterém jsou zastoupeny kosti více (pažní, stehenní kost) či méně (zápěstní, nártní kost, prstní články) bohaté na maso (tab. 5). Nalezené kosterní pozůstatky patřily především dospělým jedincům, z nichž nejstaršímu bylo v době porážky více jak 9 let (tur). Mohl být tedy využíván k práci nebo se také uplatnil v chovu, popřípadě v mléčné produkci. Ve vrstvě 100 byly dochovány kosti s nepřirostlou proximální nebo distální epifýzou, pravděpodobně náležející jednomu jedinci (do anatomické pozice bylo možné sestavit zánártní kosti), který uhynul kolem jednoho roku. Pozůstatky lovné či volně žijící zvěře nebyly ve studované kolekci prokázány. Ve všech vrstvách výplně objektu však byly nalezeny pozůstatky schránek velevruba malířského (obr. 7). Celkem bylo

Obr. 7: Schráanky velevruba malířského. |

objeveno 61 jejich fragmentů, popř. téměř celých kusů. V jednom případě se zřejmě jedná o zlomek schránky, která prošla žářem (stopy opálení či vaření; kontext 103).

Druhá skladba souboru z Uherského Brodu – Nivnice je srovnatelná s některými dalšími sídlištními lokalitami doby bronzové. Pro sledovanou oblast jihovýchodní Moravy prozatím postrádáme dostatek analyzovaných souborů, avšak na jihomoravských lokalitách datovaných od únětické kultury po velatickou fázi kultury středodunajských popelnicových polí jsou například výrazně zastoupeny kosti tura a drobných přežvýkavců (ovce/koza). Kostí prasete domácího se pak začínají výrazněji objevovat až v závěru starší doby bronzové a na lokalitách střední a mladší doby bronzové (ROBLÍČKOVÁ 2003a, b; 2004). Běžně jsou v sídlištním prostředí nacházeny také kosti koně a psa (ŘÍHOVSKÝ 1982b; ROBLÍČKOVÁ 2003a; KOVAČIKOVÁ 2012), které nesou stopy po lidské činnosti a je možné, že koňské a psí maso bylo příležitostně konzumováno (ROBLÍČKOVÁ 2003a). Kostí lovné fauny se na lokalitách vyskytují pouze sporadicky, největší význam zaujímal chov domácích zvířat (ŘÍHOVSKÝ 1982b), což koresponduje také s výsledky z Uherského Brodu – Nivnice. Za zmínku stojí také výše zmíněný výskyt malakofauny. Na lokalitách doby bronzové se relativně často nalézají schránky mlžů a nejčastěji právě velevruba (ČTRNÁCT 1954; SALAŠ et al. 2012; KOVAČIKOVÁ 2012; ŠITNER 2012; TRAMPOTA 2014). Hojný výskyt schránek velevruba společně s dalším kuchyňským odpadem by mohl představovat doklad, že tento mlž byl využíván jako doplňkový zdroj potravy (ČTRNÁCT 1954).

4. 4. Mazanice

Zatímco na jiných lokalitách z doby bronzové v regionu se můžeme v sídlištních objektech setkat převážně s velkým množstvím mazanice, zkoumaný objekt obsahoval ve výplni pouze 2 kusy (kontext 103). První z nich lze klasifikovat pouze jako drobný amorfní fragment, druhý pak jako zlomek omazu s vyhlazenou lící stranou a na druhé straně s otiskem kůlu. Omaz dosahuje mocnosti 28 mm. Oba fragmenty jsou relativně tvrdě vypáleny do světle šedo oranžové barvy.

4. 5. Nevypálená jílovitá hmota

Ve výplni objektu se podařilo nalézt 14 (kontext 100 – 1 ks; 102 – 2 ks; 103 – 8 ks; 104 – 3 ks) různě velkých hrudek nevypálené, amorfní, hlinitojílovité hmoty, promísené drobnými kamínky a organickými zbytky (drobné fragmenty uhlíků, stopy plev apod.). V některých případech se ve směsi zdály být patrné i miniaturní drobkы vypálené mazanice či keramiky. Materiál je převážně světle bílošedé barvy, místy však dosahoval světle hnědošedých odstínů. Hmotu můžeme pravděpodobně interpretovat jako připravený materiál pro výrobu keramiky. Tuto teorii však bude nutné v budoucnu ověřit petroarcheologickou analýzou. Funkce ve formě výmazu stěn obilní jámy se zdá být vzhledem k relativně malému množství dochovaných zlomků nepravděpodobná.

4. 6. Intruze

Kromě materiálu z doby bronzové se ve výplni objektu dochovalo také několik artefaktů determinovatelných jako starší intruze. Zařadit sem můžeme keramický střep z hrubé bahnité hmoty s organickou příměsí a břitovou partii kopytovitého klínu z metabazitu typu Jizerské hory (tab. 3). Oba artefakty vykazují příslušnost k neolitické

kultuře s lineární keramikou a naznačují tak možnou polykulturnost nově objevené lokality. To by podporovaly také výsledky povrchových sběrů, při kterých se podařilo najít několik dalších zlomků neolitické keramiky a drobný bochníkovitý drtič reutilizovaný ze sekeromlatu přeraženého v místě provrtu.

Tab. 3: Přehled ostatní makrolitické kamenné industrie.

n.	Kontext	Typ	Dochování	Surovina	MS	Hmotnost	Délka	Šířka	Výška
1	100	bochníkovitý drtič / valoun se stopami opracování	kompletní	andezit	17,61	152	69	53	38
2	100	ruční mlýnek - ležák	fragment, okrajová partie	středně zrnitý pískovec	0,192	937	140	131	39
3	100	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment boku s částí pracovní plochy	jemnozrný pískovec	1,21	38	44	32	34
4	100	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment pracovní plochy	jemnozrný pískovec	0,071	9	33	33	6
5	100	hladítko	kompletní	prachovec / jílovec ?	0,093	4	41	25	7
6	101	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie s upraveným úchopem	středně zrnitý pískovec?	6,98	364	68	78	50
7	101	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment pracovní plochy	jemnozrný pískovec	0,120	9	40	31	6
8	101	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment boku s částí pracovní plochy	středně zrnitý pískovec	0,079	171	58	54	43
9	101	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie s upraveným úchopem	jemnozrný pískovec	0,121	28	43	53	9
10	101	ruční mlýnek - bez bližšího určení	ústěp	středně zrnitý pískovec	3,59	67	50	64	28
11	101	valoun	dekortikační ústěp	silicifikovaný pískovec	0,126	78	65	60	19
12	102	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie s upraveným úchopem	jemnozrný železitý pískovec	1,24	199	74	73	24
13	103	ruční mlýnek - běhoun	téměř kompletní	jemnozrný železitý pískovec	0,618	287	105	75	19
14	103	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie, přepáleno?	středně zrnitý železitý pískovec	18,21	328	71	102	32

n.	Kontext	Typ	Dochování	Surovina	MS	Hmotnost	Délka	Šířka	Výška
15	103	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment	středně zrnitý pískovec	0,163	30	35	33	21
16	103	hladítko	kompletní	jemnozrný pískovec	0,359	14	46	30	7
17	103	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie s upraveným úchopem	středně zrnitý pískovec	0,120	137	75	71	22
18	103	bočníkovitý drtič	téměř kompletní	jemnozrný pískovec	0,050	193	123	68	21
19	103	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment pracovní plochy	jemnozrný pískovec	0,153	36	81	42	7
20	103	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment pracovní plochy	jemnozrný pískovec	0,174	27	50	42	8
21	103	ruční mlýnek - bez bližšího určení	polotovár ?	středně zrnitý pískovec	0,232	417	88	101	40
22	103	ruční mlýnek - ležák?	fragment, centrální partie	středně zrnitý pískovec	0,276	424	52	132	46
23	103	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment, okrajová partie	středně zrnitý pískovec	0,124	50	33	59	20
24	104	ruční mlýnek - běhoun	kompletní	středně zrnitý železitý pískovec	0,243	312	129	67	26
25	104	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie s upraveným úchopem	středně zrnitý pískovec	0,131	307	82	63	44
26	104	bočníkovitý drtič	téměř kompletní	středně zrnitý pískovec	0,164	200	61	64	36
27	104	ruční mlýnek - ležák	fragment, centrální partie	středně zrnitý pískovec	0,139	849	95	119	46
28	104	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment pracovní plochy	jemnozrný pískovec	0,104	11	40	27	14
29	104	ruční mlýnek - bez bližšího určení	fragment pracovní plochy	středně zrnitý pískovec	0,113	37	48	46	16
30	104	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie s upraveným úchopem	středně zrnitý pískovec	0,142	151	66	78	29

n.	Kontext	Typ	Dochování	Surovina	MS	Hmotnost	Délka	Šířka	Výška
31	104	ruční mlýnek - běhoun	fragment, centrální partie	středně zrnitý písko- vec	0,187	103	56	65	21
32	104	ruční mlýnek - běhoun	fragment, centrální partie	středně zrnitý písko- vec	0,145	77	66	61	17
33	104	ruční mlýnek - běhoun	fragment, okrajová partie	jemnoz- rný železitý pískovec	0,283	211	88	59	23
34	104	bočníkovitý drtič	kompletní	středně zrnitý písko- vec	0,276	163	71	56	41
35	104	ruční mlýnek - ležák?	fragment, centrální partie, přepáleno	jemnoz- rný železitý pískovec	1,52	700	132	73	65
36	104	ruční mlýnek - ležák	fragment, okrajová partie, přepáleno?	středně zrnitý písko- vec	4,39	779	112	118	43

5. ZÁVĚR

Vzhledem k rozsahu stavby a charakteru výkopových prací spojených s rekonstrukcí silnice č. II/490 byl objeven a zdokumentován pouze jediný archeologický objekt. I přes nevelký rozsah výzkumu je zřejmé, že zachycená zásobní, respektive obilní jáma se zde nenacházela osamoceně, ale byla součástí hospodářského zázemí sídliště neznámého rozsahu. Na základě charakteru terénu se lze domnívat, že pravěké osídlení bylo situováno především v prostoru vrcholku výše popsané terénní elevace. Stratigrafická situace nadložních vrstev zde ukazuje zakonzervování lokality mocnou vrstvou náplavových sedimentů. Po chronologické stránce můžeme zdokumentovanou obilní jámu datovat pouze rámcově do období vývoje věteřovské skupiny popřípadě do přelomu střední a mladší doby bronzové (BC/BD-HA1). Se zpracováváním obilí v okolí zdokumentovaného objektu zřejmě souvisejí také početné nálezy ručních mlýnků a jejich fragmentů z lokálních pískovců, které se po zániku jeho funkce dostaly do výplně. Zajímavým nálezem je několik kusů nevypálené jílovité hmoty se stopami organické příměsi, které interpretujeme jako připravenou hmotu pro výrobu keramiky. Analýzou archeozoologického materiálu se podařilo doložit hospodářské využívání a konzumaci pouze domácích druhů zvířat s převahou tura. Kromě masa domácích savců doplňoval jídelníček tehdejší populace také velevrub, jehož schránky byly hojně přítomny ve všech vrstvách výplně zkoumaného objektu. Intruze v podobě bahnitě keramiky a broušené kamenné industrie obsažené ve výplni objektu, stejně jako několik dalších keramických fragmentů z povrchových sběrů dokládají, že lokalita byla osídlena pravděpodobně již na počátku neolitu v kultuře s lineární keramikou.

V regionálním kontextu doplňuje nově objevené sídliště naše dosavadní poznatky o struktuře a hustotě osídlení ve starším neolitu a době bronzové v povodí řeky Ol-

Tab. 4: Zastoupení anatomických částí u jednotlivých zvířecích druhů/velikostních kategorií.

Kost	Druh				Velikost		Celkem
	Tur domácí	Ovce/koza domácí	Prase domácí	Kůň domácí	SV	VV	
Lebka	2	-	-	-	-	1	3
Spodní čelist	1	-	-	-	-	-	1
Žebro	5	-	-	-	6	1	12
Obratel	-	-	-	-	-	1	1
Krční obratel	1	-	-	-	-	-	1
Hrudní obratel	1	-	-	-	-	-	1
Pažní kost	3	-	-	-	-	-	3
Vřetenní kost	3	-	-	-	-	-	3
Loketní kost	1	2	-	-	-	-	3
Záprstní kost	2	-	-	-	-	-	2
Pánev	1	-	-	-	-	-	1
Stehenní kost	4	-	-	-	-	-	4
Holenní kost	2	-	-	-	-	-	2
Lýtková kost	-	-	1	-	-	-	1
Zánártní kost	2	-	-	-	-	-	2
Patní kost	2	-	-	-	-	-	2
Hlezenní kost	1	-	-	-	-	-	1
Nártní kost	-	1	-	1	-	-	2
Proximální prstní článek	-	1	-	-	-	-	1
Mediální prstní článek	1	-	-	-	-	-	1
Plochá kost	-	-	-	-	2	1	3
Dlouhá kost	-	-	-	-	3	4	7
Σ	32	4	1	1	11	8	57

šavy. Sídlištní aktivity nositelů kultury s lineární keramikou jsou v okolí Uherského Brodu známy z tratí „Janáčkův pivovar“, „Katovka“, „U Bajovského mlýna“ a „Na Jiříčkách“ (GEISLER 2001a, b; VAŠKOVÝCH 2006, s. 157–158; LEČBYCH 2014, s. 175–176). Za pozornost stojí zejména poslední z uvedených lokalit, jelikož výzkumem dotčená plocha se nacházela jen 570 m východně od námi popisované situace odkryté při rekonstrukci silnice v roce 2016. Nelze proto vyloučit, že získané neolitické nálezy by mohly souviset se zázemím nedalekého již částečně prozkoumaného sídliště.

Doklady osídlení Uherskobrodsko v době bronzové jsou reprezentovány nejen sídlištními areály, ale také několika významnými depoty bronzových artefaktů (Drslavice, Horní Němčí, Nedachlebice, Slavkov, Suchá Loz, Újezdec, Vičnov; PAVELČÍK 1964; 1982, s. 177; TOMEČEK 2002, s. 18–22; SALAŠ 2005, s. 254–257; CHRÁSTEK – BARTÍK 2016). Stopy lidských aktivit jsou zde doloženy už od starší doby bronzové (souhrnně CHMELA 2009, 92–110). Raritní je pak nález kultovního objektu ze střední doby bronzové v Uherském Brodě-Havřicích (HRUBÝ 1958). Přimo z katastru Uherského Brodu

je známo také osídlení z období popelnicových polí z trati „Úlehly“ (PAVELČÍK 1982, s. 176) a také z poloh „Katovka“, Kyčkov“ a „U Kučovské lávky“, které zkoumal povrchovými sběry v 1. polovině 20. století Jan Pavelčík (1950a, b) a jež později ve své práci zmínil V. Dohnal (1977, s. 66). Při stavbě obchvatu Uherského Brodu bylo v roce 2000 v trati „U Bajovského mlýna“ zachyceno menší pohřebiště staršího stupně KSPP (BD–Ha A1). Exkavováno bylo celkem 7 žárových hrobů, které obsahovaly kromě početných keramických nádob i široké spektrum bronzových předmětů (GEISLER 2001a, b, 170; PARMA 2006, s. 258–260). Společně s nimi se zde nacházel i jeden izolovaný hrob únětické kultury (CHMELA 2009, s. 106–107, 135). V nedávné době se podařilo doložit osídlení kulturou popelnicových polí také přímo v intravilánu města. Při záchranném archeologickém výzkumu na křižovatce ulic Komenského a U Sboru v roce 2015 byly zachyceny tři sídlištní objekty porušené středověkým a novověkým osídlením (BARTÍK – CHRÁSTEK 2016, s. 231). Přehled uzavírají ještě ojedinělé nálezy bronzového kopí a sekerky s tulejí z blíže neznámé polohy a parohová palice objevená v korytě řeky Olšavy (DOHNAL 1977, s. 66).

Z katastrálního území Nivnice jsme prozatím doklady osídlení z doby bronzové postrádali. Kromě ojedinělých nálezů neolitické či eneolitické keramiky a broušené kamenné industrie (PAVELČÍK 1933; PAVELČÍK 1987) je známo sídliště platěnické kultury ze starší doby železné, které objevili Jan a Jiří Pavelčíkovi v poloze „Kučovská lávka II.“ (PAVELČÍK 1962)². Tato trať se pak nachází na druhém břehu potoka Nivničky, přibližně 1,5 km východně od nově objevené lokality.

Jak dokládají další nálezy z okolí Uherského Brodu, ve východní části Poolšaví můžeme pozorovat silnou intenzitu osídlení v průběhu takřka celé doby bronzové (PAVELČÍK 1982, 174–177; DOHNAL 1977; CHMELA 2009). Podobný obraz lze spatřovat i v přilehlé oblasti Slovenska (NEŠPOROVÁ 2004; CHMELA 2009, s. 110–119; GAŠPAR 2015). Malá početnost citlivějších prvků, velká míra fragmentarizace keramického materiálu a náleзовé okolnosti většiny souborů však komplikují tvorbu jemnějšího modelu vývoje osídlení a jeho determinaci podle jednotlivých chronologických fází. Tento problém snad v budoucnu vyřeší v pojednáváné oblasti středního Pomoraví další archeologické výzkumy sídlištních či funerálních areálů.

Poznámky:

¹ Velikostní kategorie 1–10 odpovídají poměru stran čtverce (1 × 1 cm, 2 × 2 cm atd.).

² V příslušné náleзовé zprávě (Pavelčík 1962) je lokalita zmíněna pod katastrem Uherského Brodu.

Literatura:

BARTÍK, J. – CHRÁSTEK, T. 2016: Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště). Přehled výzkumů 57–1, AÚ AV ČR Brno, s. 231.

BARTÍK, J. – LANGR, J. – CHRÁSTEK, T. 2017: Nivnice (okr. Uherské Hradiště). Přehled výzkumů 58–1, AÚ AV ČR Brno, s. 213.

CZUDEK, T. – IVAN, A. 1992: Reliéf. In: Nekuda, V., (ed.) Uherskohradišsko. Vlastivěda moravská. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, s. 39–44.

ČTRNÁCT, V. 1954: Mohylová chata a sídelní mohylové objekty na Plzeňsku, Památky archeologické 45, s. 335–355.

DEMEK, J. (ed.) 1987: Zeměpisný lexikon ČSR, Hory a nížiny, Praha.

DEMEK, J. – MACKOVČIN, P. – BALATKA, B. – BUČEK, A. – CIBULKOVÁ, P. – CULEK, M. – ČERMÁK, P. – DOBIÁŠ, D. – HAVLÍČEK, M. – HRÁDEK, M. – KIRCHNER, K. – LACINA, J. – PÁNEK, T. – SLAVÍK, P. – VAŠÁTKO, J. 2006: *Zeměpisný lexikon ČR – Hory a nížiny*, Praha.

DOHNAL, V. 1977: *Kultura lužických popelnicových polí na východní Moravě*. Brno.

GAŠPAR, A. 2015: *Lužická kultura na moravsko-slovenskom pomedzí*. Rukopis magisterské diplomové práce uložený na ÚAM FF Mu Brno.

GAŠPAR, A. 2017: *Obilné jamy v praveku stredného a dolného Ponitrianska*. Zborník Slovenského národného múzea CXI, *Archeológia* 27, s. 47–58.

GEISLER, M. 2001a: *Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště)*. *Přehled výzkumů* 42, AÚ AV ČR Brno, s. 144.

GEISLER, M. 2001b: *Předběžná zpráva o výzkumu pravěkého sídliště a pohřebiště na katastru Uherského Brodu v poloze U Bajovského mlýna, Slovácko XLII*, s. 103–113.

HRUBÝ, V. 1958: *Kultovní objekty lidstva středodunajské kultury mohylové na Moravě*. *Památky archeologické XLIX*, s. 40–57.

CHMELA, T. 2009: *Starší doba bronzová pod Bílými Karpaty*. *Præhistorica XXVIII*, s. 89–144.

CHRÁSTEK, T. – BARTÍK, J. 2016: *Horní Němčí – „Horní kopec“ (okr. Uherské Hradiště)*. *Přehled výzkumů* 57–1, AÚ AV ČR Brno, s. 206–208.

KADROW, S. 1992: *Pottery fragmentation and dynamics of depositional processes inside trapeze-shaped features*. *Arch. Polona* 30, s. 69–74.

KOVAČIKOVÁ, L. 2012: *Archeozoologické nálezy*. In: Kuna, M., Němcová, A. et al. (eds.): *Výpověď sídlištního odpadu. Nálezy z pozdní doby bronzové v Roztokách a otázky depoziční analýzy archeologického kontextu*. Archeologický ústav AV ČR, Praha, s. 150–158.

KUJOVSKÝ, R. 2004: *Sídlisko lužickej kultury v Trenčíne a počiatky lužickej kultury na Slovensku*. In: Bátor, J., Furmánek, V., Veliačik, L. (eds.). *Einflüsse und Kontakte Alteuropäischer Kulturen*. Nitra, s. 359–370.

KUNA, M. – NĚMCOVÁ, A. et al. 2012: *Výpověď sídlištního odpadu: nálezy z pozdní doby bronzové v Roztokách a otázky depoziční analýzy archeologického kontextu*. Praha.

KUNDRATA, M. 1992: *Půdy*. In: Nekuda, V. (ed.), *Uherskohradištsko. Vlastivěda moravská. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně*, s. 35–37.

LEČBYCH, M. 2014: *Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště)*. *Přehled výzkumů* 55–1, AÚ AV ČR Brno, s. 175–176.

NEŠPOROVÁ, T. 2004: *Novšie nálezy z obdobia popolnicových polí a doby halštatskej na strednom Považí*. *Študijné zvesti AÚ SAV* 36, s. 93–104.

NEUSTUPNÝ, E. 2007: *Metoda archeologie*. Plzeň.

PARMA, D., 2006: *Několik nových žárových pohřebišť mladší doby bronzové*. *Pravěk NŘ* 14, s. 237–285.

PAVELČÍK, J. 1933: *Nivnice (okr. Uherské Hradiště)*. *Nálezová zpráva č. j.* 80/95.

PAVELČÍK, J. 1950a: *Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště)*. *Katovka. Nálezová zpráva č. j.* 150/95.

PAVELČÍK, J. 1950b: *Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště)*. *Kyčkov. Nálezová zpráva č. j.* 146/95.

PAVELČÍK, J. 1962: *Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště)*. *Zběsné, Jiříčky, Kučovská lávka I. a II, Korečnick, Za Kučovskou lávkou*. *Nálezová zpráva č. j.* 680/99.

PAVELČÍK, J. 1964: *Druhý depot bronzových předmětů z Drslavic*. *Přehled výzkumů* 1963, s. 27–29.

PAVELČÍK, J. 1982: Uherskobrodsko v pravěku. In: Nekuda, V., (ed.) *Uherskohradištsko. Vlastivěda moravská. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně*, s. 169–179.

PAVELČÍK, J. 1987: Nivnice – Nivnické čtvrtky (okr. Uherské Hradiště). *Nálezová zpráva č. j. 25/95*.

ROBLÍČKOVÁ, M. 2003a: Domesticated animal husbandry in the Bronze Age on the basis of osteological remains. *Archeologické rozhledy* 55, s. 459–499.

ROBLÍČKOVÁ, M. 2003b: Hospodářská a divoká zvířata doby bronzové na základě osteologických pozůstatků. Autoreferát k dizertační práci. Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Ústav geologických věd, s. 31.

ROBLÍČKOVÁ, M. 2004: Zvířecí osteologické pozůstatky ve vybraných lokalitách doby bronzové. *Ve službách archeologie* 5, s. 180–192.

ŘÍHOVSKÝ, J. 1982a: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě. *StAÚ Brno* 10/1. Praha.

ŘÍHOVSKÝ, J. 1982b: Hospodářský a společenský život velatické osady v Lovčičkách. *Památky archeologické* 73, s. 5–56.

SALAŠ, M. 2005: *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. Svazek I. Moravské zemské muzeum, Brno.*

SALAŠ, M. – DOČKALOVÁ, M. – HORÁČKOVÁ, L. – JAROŠOVÁ, I. – NEDBALOVÁ, J. – NÝVLTOVÁ FIŠÁKOVÁ, M. – PETŘÍK, J. – ROBLÍČKOVÁ, M. – VARGOVÁ, L. 2012: Mladobronzová kumulace lidských skeletů na Cezavách u Blučiny (okr. Brno-venkov) a její environmentální kontext. *Památky archeologické* 103, č. 1, s. 173–231.

STUCHLÍKOVÁ, J. 1984: Problematika vzniku a vývoje věteřovské skupiny na Moravě. Rukopis kandidátské disertační práce uložený na ÚAM FF MU Brno.

ŠABATOVÁ, K. 2006: K závěru vývoje mohylové kultury a počátku lužických popelnicových polí na střední a severní Moravě. *Pravěk NŘ* 14, s. 101–122.

ŠABATOVÁ, K. 2007: Sídlní areál střední a mladší doby bronzové v Přáslavicích. Rukopis disertační práce uložený na ÚAM FF MU Brno.

ŠABATOVÁ, K. – VITULA, P. 2002: Přáslavice. Díly pod dědinou. Kousky a kukličky (II). Pohřebiště a sídliště z doby bronzové (katalog). Olomouc.

ŠITNER, M. 2012: Liptice (okr. Teplice) – dvorec mladší a pozdní doby bronzové. Rukopis bakalářské diplomové práce uložený na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

ŠTROF, A. 1993: Kultura lužických popelnicových. In: Podborský, V. a kol. *Pravěk dějiny Moravy. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid*, sv. 3. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, s. 301–332.

TOMEČEK, R. 2002: Uherský Brod. Putování historií královského města. Q studio, Uherský Brod.

TRAMPOTA, F. 2014: Tvrdonice (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 54–1, AÚ AV ČR Brno, s. 192–193.

VAŠKOVÝCH, M. 2006: Vývoj osídlení středního a severní části dolního Pomoraví v neolitu a na počátku eneolitu. Rukopis disertační práce uložený na ÚAM FF MU Brno.

VOKOLEK, V. 2008a: Lužická a slezskoplatěnická kultura ve východních Čechách. In: Jiráň, L. (ed.): *Archeologie pravěkých Čech 5. Doba bronzová*. Praha, s. 152–157.

VOKOLEK, V. 2008b: Slezskoplatěnická kultura. In: Venclová, N. (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská*. Praha, s. 84–97.